

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК: 159

Балахтар Валентина Візиторівна

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6343-2888>

Анотація. У статті представлено проблему розробки методики дослідження становлення особистості фахівця з соціальної роботи в умовах суспільно-економічних трансформацій сьогодення. Окреслено методичний інструментарій дослідження становлення особистості фахівця у сфері соціальної роботи.

Розроблено методику діагностики становлення особистості фахівця з соціальної роботи та обґрунтовано можливості її використання у процесі професійної підготовки та післядипломної освіти у сфері соціальної роботи.

Ключові слова: фахівець з соціальної роботи, професійне становлення, методика діагностики становлення особистості фахівця з соціальної роботи.

Постановка проблеми. Підвищення ефективності діяльності у соціальній сфері в умовах освітніх та соціальних трансформацій відповідно до викликів сьогодення зумовлює нові вимоги до фахівців соціальної роботи, забезпечення яких потребує розвитку й набуття нових компетенцій. Адже соціальна робота є професією, що виникла й утверджується з метою задоволення актуальних потреб суспільства, створення сприятливих умов для жит-

тєвого самовизначення й самореалізації кожної особистості, вирішення нагальних проблем в інтелектуальному, моральному, фізичному розвитку, реалізації творчого потенціалу, підтримки інноваційної діяльності та громадської активності [22].

Проблема становлення соціального працівника як фахівця уже розроблялася дослідниками. Так, Р. Вайнола досліджувала основні психологічні проблеми становлення фа-

©Балахтар В. В.

хівців у процесі реалізації завдань вуличної соціальної роботи [6]. Науковець О. Кокун, аналізуючи основні психологічні проблеми професійного становлення сучасного фахівця, особливу увагу звертає саме на психологічні особливості професійного становлення фахівців професій типу «людина-людина», розвитку професійної спрямованості та компетентності фахівців на різних етапах професійного становлення [10].

На думку О. Карпенко, у структуру професійної компетентності фахівця включають необхідні для професійної діяльності упродовж становлення знання, уміння, навички, позиції, установки, орієнтації, оцінки), що співпадає з розумінням категорії «професійна компетентність спеціаліста» [9].

У монографіях і наукових дослідженнях таких вчених, як: В. Бочарова, І. Грига, О. Іванова, А. Капська, В. Курбатов, С. Харченко та ін. розкрито теоретичні засади процесу становлення соціального працівника як професіонала, у той час як проблема становлення особистості фахівця з соціальної роботи, попри всю її актуальність, не виступала предметом спеціального дослідження. Важливим аспектом розробки досліджуваної проблеми є пошук адекватного методичного інструментарію дослідження становлення особистості фахівця у сфері соціальної роботи. Зважаючи на вищевикладене, метою нашої роботи є розробка методики діагностики становлення особистості фахівця з соціальної роботи та обґрунту-

вання можливостей її використання у процесі професійної підготовки та післядипломної освіти у сфері соціальної роботи.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Аналіз наукових праць дослідників [Б. Ананьєва, К. Абульханова-Славської, О. Бондарчук, О. Кокун, А. Маркової, Ю. Орешети, А. Осницького, О. Чуйко] дозволив визначити становлення особистості фахівця з соціальної роботи як індивідуально-особливий перманентний цілісний процес розгортання взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою та оточуючим світом потенцій (особистісного потенціалу) у процесі реалізації соціально спрямованої та законодавчо закріпленої професійної діяльності, що передбачає набуття професіоналізму, безперервне збагачення особистості фахівця та професії, наповнення їх новим змістом, зумовлений потребами у самовизначенні, життєконструюванні, саморегуляції, самовдосконаленні, самоствердженні й самореалізації у професійній діяльності.

Тому, на нашу думку, важливим завданням професійного становлення особистості фахівця з соціальної роботи є усвідомлений цілісний і безперервний процес опанування власного внутрішнього світу і соціально-психологічних особливостей практичної, освітньої й дослідницької діяльності, що передбачає формування професійно важливих та особистісних якостей, професійних знань, умінь, навичок, адекватних кваліфікаційним вимогам

та етичному стандарту професії за спеціальністю «Соціальна робота».

Збір конкретних емпіричних результатів потребував врахування основних підходів, які нині використовуються, і в психодіагностичних межах є основою процедури виміру показників:

1) суб'єктивний підхід, що дозволяє здійснити діагностику особистості, використовуючи основні відомості, повідомлені досліджуваним про себе, тобто самоопис (самооцінювання) особливостей особистості, стану, поведінки у певних ситуаціях. Діагностування проводять за допомогою численних особистісних опитувальників, методик вивчення стану, настрою і думок, опитувальників-анкет тощо [7, с. 29];

2) об'єктивний підхід, що передбачає застосування діагностування на основі успішності (результативності) та способу (особливостей) виконання діяльності; охоплює методи діагностики особистісних якостей («вимірювання» інтелектуальних особливостей); тести інтелекту (рівень інтелектуального розвитку); тести спеціальних здібностей (вимірювання рівня розвитку окремих складових інтелекту і психомоторних функцій, що забезпечують ефективність у вузьких сферах діяльності); тести досягнень (ступінь оволодіння певними знаннями, уміннями і навичками) [3, с.113-115];

3) проєктивний підхід уможливорює реалізацію діагностики об'єкту дослідження на

основі аналізу особливостей взаємодії з нейтральним, ніби безособовим матеріалом, який в силу його певної невизначеності стає об'єктом проєкції.

Незалежно від підходу, нами використовувалися лише ті дані, які, були отримані за допомогою різних методичних підходів і пройшли перевірку на узгодженість. Зокрема, з метою отримання показників, які б дозволили визначити особливості становлення особистості фахівця з соціальної роботи у конативно-регулятивній сфері, нами застосовувався метод *спостереження* як «цілеспрямований і планомірний процес збирання інформації шляхом прямої та безпосередньої реєстрації проявів психолого-педагогічних явищ і процесів» [8, с. 130], спосіб сприйняття особливостей поведінки фахівців соціальної роботи у ситуаціях групової взаємодії як під час навчальних занять у ВНЗ, так і впродовж професійної діяльності на різних етапах становлення (дискусій, тестування, тренінгів, рольових і ділових ігор, групових дискусій тощо). Нами було поставлено за мету дослідити психологічні особливості становлення особистості фахівця у сфері соціальної роботи у процесі взаємодії з іншими людьми, спілкування з ними, адже «дійсне духовне багатство індивіда цілком залежить від багатства його дійсних відносин» [20, с. 155]. При цьому враховувались обмеження методу, зумовлені утрудненнями у фіксації всіх проявів поведінки досліджуваних, а також суб'єк-

©Балахтар В. В.

тивністю їхньої інтерпретації. Тому ми намагалися викликати у досліджуваних «діалогічну інтенцію» [11, с. 33-48], налаштовуючи їх при цьому не лише на розмову, дослідження, а й на самопізнання, творчу активність у професійній діяльності.

Тому з метою отримання додаткової інформації ми спонукали фахівців як під час навчального процесу (студентів), так і в процесі реалізації професійної діяльності у сфері соціальної роботи (соціальних службах Департаменту соціального захисту населення Чернівецької обласної державної адміністрації, Чернівецькому комунальному територіальному центрі соціального обслуговування «Турбота», Головному управлінні Пенсійного фонду України в Чернівецькій області та ін.) до рефлексії власного становлення у професійній діяльності, усвідомлення цінності соціальної роботи, її специфіки, аналізу власної вчинкової активності досліджуваних у процесі становлення у сфері соціальної роботи. «Вчинок є опосередкованою ланкою між психікою і тілом, між структурними компонентами психічного, так що врешті-решт людина пізнає себе, здійснюючи вчинок, аналізуючи його наслідки» [18, с. 4]. Вчинок передбачає момент вибору серед альтернатив (І. Маноха), вольові зусилля для подолання перешкод (Т. Титаренко), а також моральну самооцінку суб'єктного вибору особистості (В. Татенко) [4, с. 149]. Окрім того, «...вчинок виявляється також узагальненим феноменом людської ку-

льтури» [18, с. 10]. Тому «збирання та аналіз даних про життєвий шлях людини як особистості і суб'єкта діяльності» [1, с. 310] є важливим для становлення особистості фахівця з соціальної роботи, планування майбутніх подій, кар'єрного зросту... і досягнення нею зрілості як «вершини життєвого шляху» (В. Роменець) [18].

У нашому дослідженні враховувалося, що основою становлення і розвитку особистості фахівця є його самовизначення у професійній діяльності, тобто орієнтування суб'єкта в її змісті, оскільки це не одномоментний акт, а діяльність людини, що набуває того чи іншого змісту залежно від етапу його становлення як суб'єкта діяльності, «процес низки виборів, кожен з яких розглядається як важлива життєва подія, що визначає подальші кроки на шляху професійного розвитку» [17]. У випадку неправильного професійного вибору сенсожиттєві цінності людини можуть бути не реалізованими. Виявити приховані, слабо виражені, пригнічені, емоційні реакції особистості, що належать до сфери несвідомого, можливо лише з використанням проєктивного методу дослідження. Окрім того, особистість, як зазначав Л. Франкл, характеризується динамічністю, активністю та володіє власними потребами, бажаннями, судженнями та ідеями. Саме проєктивні методи уможливають вивчення унікальних структур психічного життя особистості [21, с. 68-83]. Це «техніки дослідження особистості, які по-

©Балахтар В. В.

будовані на інтерпретації відповідей особистості на зовнішньо нейтральні стимули» (М. Конюхов) [12, с. 228]. Мета проєктивних методів полягає у вивченні унікальних «суб'єктивних відхилень, особистісних інтерпретацій» важливих для людини життєвих ситуацій та їх взаємовідношень з оточуючими (О. Соколова) [19]. Основною відмінною ознакою проєктивного методу дослідження від інших методів є вивчення унікального суб'єктивного світу особистості [15].

Одним з варіантів застосування проєктивного методу у нашому дослідженні став метод незавершених речень (асоціативний метод), що дозволив вивчити ціннісне ставлення особистості фахівця до власного професійного становлення у сфері соціальної роботи, індивідуальну систему ціннісних орієнтацій щодо динаміки самовдосконалення особистості фахівця соціальної роботи, самостійного прийняття рішень у ситуаціях власного та суспільного життя, самовизначення, відповідальності, самореалізації у праці та громадській діяльності тощо.

Нами також було використано психосемантичний підхід як об'єктивний напрям у розкритті семантичного простору фахівця, різних аспектів його досвіду. Так, видатний науковець В. Петренко вважав, що реконструкція індивідуальної системи значень в рамках суб'єктивного семантичного простору виступає своєрідним орієнтирним підґрунтям емпатійного процесу, смисловою

опорою. Особистість досліджуваного при цьому розглядається не як набір об'єктивних характеристик у сукупності діагностичних показників, а як носій певної картини світу, як своєрідний мікрокосм індивідуальних значень та смислів [16].

Дослідження становлення особистості фахівця з соціальної роботи потребувало і застосування об'єктивного підходу з метою отримання результатів за допомогою різновиду тестових методик – особистісних опитувальників. При цьому нами було враховано, що тести дозволяють діагностувати лише певні аспекти життєдіяльності досліджуваних, тому важливо зіставити результати із зоною найближчого розвитку, зокрема, з тими змістовими й часовими перспективами, які визначає для себе особистість [5]. Варто також відзначити і зрозуміти умовну об'єктивність зазначеного методу, оскільки, особистісні опитувальники, фактично, є стандартизованими самозвітами, в основі яких – самоспостереження особистості за власною поведінкою. Тому інформацію, отриману за результатами особистісних опитувальників, варто розглядати в сукупності з іншими показниками в контексті їх узгодженості відповідно до показників новоутворень на різних стадіях професійного становлення особистості фахівця з соціальної роботи, його особистісних та професійних якостей.

Враховуючи гуманістичну спрямова-

ність соціальної роботи нам було важливо визначити моральні і духовні здібності як найсуттєвіші у ціннісній системі особистості фахівців, оскільки саме вони покликані сприяти соціалізації клієнта, вирішенню його проблем з середовищем тощо. Ми звернули увагу на важливу роль ціннісних орієнтацій у становленні фахівців, інтенсивність яких залежить від того, якою мірою система цінностей людини співвідноситься з системою цінностей суспільства, до якого вона належить. Тому значну увагу нами приділено вивченню аксіологічної сфери фахівців з соціальної роботи у контексті їх становлення за методикою М. Рокіча [13]. Система ціннісних орієнтацій за цією методикою дозволяє визначити змістову складову спрямованості особистості фахівця і висвітлює основу її відношення до соціуму, інших людей, до самої себе тощо. Методика М. Рокіча передбачає пряме ранжування досліджуваними списками термінальних та інструментальних цінностей. Нам було важливо виявити вищі буттєві цінності у системі ціннісних орієнтацій, властивих особистості, формуючи індивідуальний стиль сенсу його життя. Серед переваг цієї методики варто назвати універсальність, економність, гнучкість, зручність у проведенні дослідження й обробці результатів. Але суттєвим недоліком є ймовірність нещирості, впливу соціальної бажаності. Тому нами було використано також метод незавершених речень з метою вивчення індивідуальної системи ціннісних орієнтацій фахів-

ців. Аналіз результатів передбачав виявлення особливостей власного ціннісного ставлення до професійного становлення у досліджуваних фахівців у сфері соціальної роботи, самоцінності себе як фахівця, професіонала, морально-етичні орієнтири професійної діяльності. Окрім того, досліджувалося ставлення до колективу соціальної служби, соціальної роботи як інструменту соціальної політики держави.

Наявність сталих ціннісних орієнтацій у особистості фахівця з соціальної роботи характеризує його зрілість, надає статусу «основного каналу засвоєння духовної культури суспільства, перетворення культурних цінностей у стимули та мотиви практичної поведінки людей» [2, с. 64]. Варто зазначити, що різновекторність і багатофункціональність соціальної роботи потребує полімотивованості у професійній діяльності. Тому нам було важливо виявити спрямованість і мотивацію професійного становлення фахівця, вдосконалення і самореалізації у сфері соціальної роботи. Ми припускали, що мотивація на різних стадіях може мати різну спрямованість, враховуючи, що мотиви можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми щодо змісту й процесу становлення особистості фахівця з соціальної роботи; мати різний рівень цінності самореалізації упродовж становлення фахівця.

У дослідженні нами використано модифіковану методику ранжування мотивів професійної діяльності О. Бондарчук, Л. Карамушки [5], що дозволило визначити

©Балахтар В. В.

мотиви професійного становлення фахівців з соціальної роботи та самовдосконалення у професійній діяльності. Ми припускали, що мотивація як одна зі складових структури особистості фахівця пояснює динаміку й особливості професійної діяльності, спрямовує до реалізації індивідуальних потенційних можливостей працівника, досягнення гармонії у професійному становленні упродовж життєвого шляху тощо. При цьому, нами також враховувалась наявність в особистості внутрішньої мотивації до навчання і діяльності, самопрогнозування кар'єрного зростання та ін., тобто полімотивованість реальної професійної діяльності. Тому для нас важливим було визначити мотивацію професійного становлення й особистісного вдосконалення фахівців загалом і мотивів професійної діяльності у сфері соціальної роботи зокрема.

Варто зазначити, що нами також було враховано певну систему мотиваційних процесів, що лежать в основі соціальної роботи і дозволяють визначити рівні мотиваційного фактору, що впливатиме на перетворення знань, умінь і навичок в засоби особистісного і професійного становлення, тим самим посилюючи якість діяльності клієнта і якість діяльності соціального працівника як професіонала та стимулювати до особистісного й професійного вдосконалення через причини, що лежать поза процесом вдосконалення.

Нами також враховувалась різна міра усвідомленості мотивів, а мотивація як соціо-

культурний феномен, дозволяє побачити детермінацію соціальних дій індивіда з точки зору впливу на нього системи правових норм і цінностей, рольового статусу, культурних традицій його включення в соціальні процеси. Таким чином, нами досліджувались як зовнішні, так і внутрішні мотиви, рівень їхнього усвідомлення, які не лише доповнюють один одного, але й вступають у суперечності, особливо в молодому віці. Внутрішні мотиви зумовлені інтересом до діяльності, можливістю реалізувати себе, опануванням нових умінь її здібностей, а зовнішні залежать від престижу професії, можливості кар'єрного зростання та умов оплати праці [14, с. 133].

Не повною мірою усвідомлювані мотиви становлення особистості фахівця у сфері соціальної роботи досліджувались за допомогою методики «Мотиви професійного становлення» шляхом ранжування мотивів професійного становлення особистості (Додаток А1). Соціальним працівникам, зокрема, було запропоновано дати відповідь на запитання «Професійне становлення означає для мене можливість...». Отримані відповіді, на нашу думку, дадуть змогу зробити певний висновок не тільки про значення, але й *смысл*, котрий фахівці вкладають в особистісний розвиток, становлення, особливо, що стосується співставлення з наступними питаннями щодо чинників особистісно-професійної самореалізації фахівців як професіоналів.

Досліджуваним було запропоновано

визначити суб'єктивну значущість мотивів професійного становлення. З цією метою пропонувалося респондентам за 10-бальною шкалою розташувати мотиви професійного становлення за ступенем їхньої значущості особисто для фахівця з соціальної роботи, поставивши на 1-е місце найбільш значущий мотив, на 2-е – менш значущий, на 3-є – ще менш значущий і т.д. (Додаток А2).

Якісний аналіз отриманих даних надасть можливість виявити зміст і структуру мотивації професійного становлення фахівців соціальної роботи у процесі розвитку, дослідити зовнішні і внутрішні мотиви, їхнє місце в ієрархії мотивів професійного становлення, визначити суб'єктивну мотивацію становлення особистості для фахівців з соціальної роботи тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Становлення особистості фахівця з соціальної роботи визначається як індивідуально-особливий перманентний цілісний процес розгортання взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою та оточуючим світом потенцій (особистісного потенціалу) у процесі реалізації соціально спрямованої та законодавчо закріпленої професійної діяльності, що передбачає набуття професіоналізму, безперервне збагачення особистості фахівця та професії, наповнення їх новим змістом, зумовлений потреби у самовизначенні, життєконструюванні, саморегуляції, самовдосконаленні, самоствер-

женні й самореалізації у професійній діяльності.

Розробка методики діагностики становлення особистості фахівця з соціальної роботи спирається на усвідомлене активне опанування працівниками соціальної сфери власного внутрішнього світу та соціально-психологічної специфіки соціальної роботи, що безпосередньо стосуються ефективної реалізації багатофункціональності професійної діяльності. Пошук і виокремлення конкретних форм та методів дослідження ґрунтуються на основних психодіагностичних підходах: суб'єктивному, об'єктивному й проєктивному, які забезпечують комплексну діагностику становлення особистості фахівця з соціальної роботи.

Додаток А.1

Анкета щодо визначення усвідомлених мотивів професійного становлення фахівця у сфері соціальної роботи

Шановний фахівець з соціальної роботи!

З метою продуктивного професійного становлення просимо дати відповіді на такі питання:

- ⇒ Якою є мета професійного становлення у сфері соціальної роботи?
- ⇒ Основна цінність професійного становлення у сфері соціальної роботи для мене як фахівця передбачає
- ⇒ Моє ставлення до себе як фахівця соціальної роботи...

©Балахтар В. В.

- ⇒ Яким повинен бути імідж фахівця соціальної роботи?
- ⇒ Якими професійно-важливими якостями фахівця соціальної роботи?
- ⇒ У чому, на Вашу думку, цінність самореалізації фахівця соціальної роботи?
- ⇒ Що є основою професійної взаємодії клієнта і фахівця соціальної роботи?
- ⇒ Чим, на Вашу думку, визначається професійний успіх соціального працівника, його прагнення до постійного самовдосконалення у професійній діяльності?
- ⇒ Яких морально-етичних орієнтирів варто, на вашу думку, дотримуватись у професійній діяльності соціальних працівників у роботі з клієнтами
- ⇒ Якщо б Вас була можливість почати трудову діяльність спочатку, то яку б Ви обрали професію? Чому?

Додаток А.2

Методика визначення суб'єктивної значущості мотивів професійного становлення фахівців у сфері соціальної роботи
(модифікований варіант методики О. І. Бондарчук, Л. М. Карамушки [5])

Шановний фахівець з соціальної роботи!

Просимо проранжувати наведені нижче мотиви професійного за ступенем їх значущості для Вас особисто, поставивши на 1-е місце найбільш значущий для Вас мотив, на 2-е – менш значущий, на 3-є – ще менш значущий і т.д. Ваші відповіді сприятимуть розробці соці-

ально-психологічного супроводу професійного становлення особистості фахівців. Наперед дякуємо Вам за щирі відповіді!

Професійне становлення означає для мене можливість:

досягнути кар'єрного росту, використовуючи соціально-психологічні знання, навички і вміння для забезпечення продуктивного професійного становлення;

спільно діяти з колегами щодо досягнення цілей професійної діяльності у сфері соціальної роботи;

сприяти духовному і культурному розвитку клієнтів;

виконувати обов'язки і функції професійної діяльності відповідно до вимог суспільства щодо реалізації соціальної політики держави;

прагнути до плідної реалізації власних ідей в організації професійної діяльності відповідно до соціальної політики держави і вимог сьогодення;

здобувати матеріальні можливості та пільги для соціальних служб загалом та їх клієнтів зокрема, використовуючи з цією метою соціально, психологічно, юридично й педагогічно доцільні засоби впливу на інших людей;

розширювати сферу соціальної роботи через самоосвіту, самонавчання і курси підвищення кваліфікації;

пізнавати власні особистісні якості та вдосконалювати їх, здобувати професійно ва-

©Балахтар В. В.

жливі якості й усвідомлювати їх вплив на професійну діяльність;

добиватися визнання соціальної служби за рахунок впровадження інноваційних методів і підходів у професійну діяльність у сфері соціальної роботи в цілому;

впливу на клієнтів, стимулювання їх до вирішення власних проблем у сучасних умовах;

підвищувати якість надання соціальних послуг клієнтам, вдосконалювати й опанувати нові знання, уміння, навички, сучасні технології соціальної роботи;

особистісного і професійного саморозвитку, самовдосконалення, самоствердження;

регуляції, самоконтролю і рефлексії професійної діяльності;

самореалізації фахівця як професіонала;

планування, організації і реалізації соціальної роботи на основі сучасних вимог;

унікати конфліктів й любих неприємностей з керівництвом у разі невідповідності якості надання соціальних послуг клієнтам сучасним вимогам;

здійснювати соціально-психологічний супровід як клієнтів, так і професіоналізації фахівців відповідно до вимог сьогодення.

Перелік використаних джерел:

1. *Ананьев Б. Г.* О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. – М., 1977. – 380 с.
2. *Алексеева В. Г.* Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и развития личности / В. Г. Алексеева // Психол. журн. – 1984. – Т. 5. – № 5. – С. 63-70.
3. *Балахтар В.* Соціально-психологічний тренінг і маніпуляція : навч.-метод. посібник / В. В. Балахтар. – Вишниця : Черемош, 2015. – 432 с.
4. *Багатовимірна* концепція особистості та інтеграція психологічних теорій діяльності, установки і вчинку / В. Ф. Моргун // Особистість у розвитку : психологічна теорія і практика : монографія ; за ред. С. Д. Максименка, В. Л. Зливкова, С. Б. Кузікової. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. – 430 с.
5. *Бондарчук О. І.* Психологічні особливості мотивації професійного вдосконалення керівних кадрів освіти / О. І. Бондарчук, Л. М. Карамушка, В. М. Сич // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. – К. : Міленіум, 2002. – Т. 1, ч. 3. – С. 191-194.
6. *Вайнола Р. Х.* Особливості соціальної вуличної роботи в умовах великого міста / Р. Х. Вайнола // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 11 Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. - № 1(23). – С. 48-54.
7. *Галян І. М.* Психодіагностика : навч. посібник / І. М. Галян. – К. : Академвидав, 2009. – 463 с.
8. *Гончаренко С. У.* Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. – Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
9. *Карпенко Н. О.* Формування читацької компетентності майбутніх логопедів як складової комунікативної компетентності / Н. О. Карпенко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. –

©Балахтар В. В.

2012. – Вип. 29. – С. 149-154 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_29_26
10. *Кокун О. М.* Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія / О. М. Кокун. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. Агентство», 2012. – 200 с.
11. *Копьев А. Ф.* Диалогический подход в консультировании / А. Ф. Копьев // Московский психотерапевтический журнал. – 1992. – №1. – С. 33-48.
12. *Корольчук М. С.* Психодіагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. С. Корольчук, В. І. Осюдолю ; за заг. ред. М. С. Корольчука – К.: Ельга, Ніка-центр, 2004. – 400 с.
13. *Леонтьев Д. А.* Методика изучения ценностных ориентаций / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1992. – 17 с.
14. *Мильниченко А. О.* Професійна мотивація як передумова ефективної професійної діяльності працівників прокуратури / А. О. Мильниченко // Науковий вісник МГУ. – 2014. – №10. – С. 133.
15. *Никоненко І. О.* Діагностичний потенціал проєкційних методик у вивченні особистісних чинників професійної діяльності лікарів-хірургів / І. О. Никоненко // Молодий вчений. – 2015. – № 7(2). – С. 115-118 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_7%282%29_28
16. *Петренко В. Ф.* Основы психосемантики: учеб. Пособие / В. Ф. Петренко. – Смоленск: СГУ, 1997. – 400 с.
17. *Пілецька Л.* Становлення особистості в умовах професійної мобільності / Л. Пілецька // Педагогічний часопис Волині. – 2016. – № 1. – С. 52-59. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rchv_2016_1_12
18. *Роменець В. А.* Предмет и принципы историко-психологического исследования: дис... в форме научного доклада... доктора психол. наук / В. А. Роменець. – К., 1989. – 42 с.
19. *Романова Е. С.* Графические методы в психологической диагностике. / Е. С. Романова, О. Ф. Потемкина. – М.: Дидакт, 1992. – 256 с.
20. *Ткаченко О. М.* Принципи і категорії психології : монографія / О. М. Ткаченко. – К. : Вища школа, 1978. – 193 с.
21. *Франк Л.* Проективные методы изучения личности / Л. Франк // Проективная психология. – 2000. – С. 68-83.
22. *Valentyna V. Balakhtar* Influence of information and communicative technologies for forming professional personal competence of social work specialist // Information Technologies and Learning Tools, 2018, Том 66, №4 [Електронний ресурс]. – Доступно: http://apps.webofknowledge.com/full_record.do?prod-uct=WOS&search_mode=GeneralSearch&qid=1&SID=C1aJcyfs9TvEkpizU5N&page=1&doc=1

References (Transliteration):

- Ananov B. H.* O problemakh sovremennoho chelovekoznanija / B. H. Ananov. – M., 1977. – 380 s.
2. *Alekseeva V. H.* Tsennostnye oriyentatsyy kak faktor zhyznedielatelnosti y razvytiya lychnosti / V. H. Alekseeva // Psykhol. zhurn. – 1984. – Т. 5. – № 5. – S. 63-70.
3. *Balakhtar V.* Sotsialno-psykholohichnyi treninh i manipulyatsiia : navch.-metod. posibnyk / V. V. Balakhtar. – Vyzhnytsia : Cheremosh, 2015. – 432 s.
4. *Bahatovymirna kontseptsiiia osobystosti ta intehratsiia psykholohichnykh teorii diialnosti, ustanovky i vchynku / V. F. Morhun // Osobystist u rozvytku : psykholohichna teoriia i praktyka : monohrafiia ; za red. S. D. Maksymenka, V. L. Zlyvkova, S. B. Kuzikovo. – Sumy : Vyd-vo SumDPU imeni A.S. Makarenka, 2015. – 430 s.*
5. *Bondarchuk O. I.* Psykholohichni osoblyvosti motyvatsii profesiinoho vdoskonalennia kerivnykh kadriv osvity / O. I. Bondarchuk, L. M. Karamushka, V. M. Sych // Aktualni problemy psykholohii : zb. nauk. prats Instytutu psykholohii im. H. S. Kostyuka APN Ukrainy / red. S. D. Maksymenka, L. M. Karamushky. – K. : Milenium, 2002.

©Балахтар В. В.

- Т. 1, ch. 3. – S. 191-194.
6. *Vainola R. Kh.* Osoblyvosti sotsialnoi vulychnoi roboty v umovakh velykoho mista / R. Kh. Vainola // Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii № 11 Sotsiologhiia. Sotsialna robota. Sotsialna pedahohika. Upravlinnia: zb. naukovykh prats. – K.: NPU imeni M.P.Drahomanova, 2004. – № 1(23). – S. 48-54.
7. *Halian I. M.* Psykhodiagnostyka : navch. posibnyk / I. M. Halian. – K. : Akademvydav, 2009. – 463 s.
8. *Honcharenko S. U.* Pedahohichni doslidzhennia. Metodolohichni porady molodym naukovtsiam. – Kyiv-Vinnytsia : DOV «Vinnytsia», 2008. – 278 s.
9. *Karpenko N. O.* Formuvannia chytatskoï kompetentnosti maibutnikh lohopediv yak skladovoi komunikativnoi kompetentnosti / N. O. Karpenko // Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy. – 2012. – Vyp. 29. – S. 149-154 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_29_26
10. *Kokun O. M.* Psykhologhiia profesiinoho stanovlennia suchasnoho fakhivtsia: monohrafiia / O. M. Kokun. – K.: DP «Inform.-analit. Ahtentstvo», 2012. – 200 s.
11. *Kopev A. F.* Dyalohycheskyi podkhod v konsultyrovanyy / A. F. Kopev // Moskovskiy psykhoterapevtycheskyi zhurnal. – 1992. – №1. – S. 33-48.
12. *Korolchuk M. S.* Psykhodiagnostyka: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv / M. S. Korolchuk, V. I. Osodlo ; za zah. red. M. S. Korolchuka – K.: Elha, Nika-tsent, 2004. – 400 s.
13. *Leontev D. A.* Metodyka yzuchenyia tsennostnykh oryentatsiy / D. A. Leontev. – M. : Smysl, 1992. – 17 c.
14. *Mylnychenko A. O.* Profesiina motyvatsiia yak peredumova efektyvnoi profesiinoi diialnosti pratsivnykiv prokuratury / A. O. Mylnychenko // Naukovyi visnyk MHU. – 2014. – №10. – S. 133.
15. *Nykonenko I. O.* Diagnostychnyi potensial proektsiinykh metodyk u vyvchenni osobystisnykh chynnykiv profesiinoi diialnosti likariv-khirusiv / I. O. Nykonenko // Molodyi vchenyi. – 2015. – № 7(2). – S. 115-118 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_7%282%29__28
16. *Petrenko V. F.* Osnovy psykhosemantyky: ucheb. Posobye / V. F. Petrenko. – Smolensk: SHU, 1997. – 400 s.
17. *Piletska L.* Stanovlennia osobystosti v umovakh profesiinoi mobilnosti / L. Piletska // Pedahohichni chasopys Volyni. – 2016. – № 1. – S. 52-59. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pchv_2016_1_12
18. *Romenets V. A.* Predmet y pryntsyipy ystorykopsykhologhycheskoho yssledovannia: dys... v forme nauchnoho doklada... doktora psykhol. nauk / V. A. Romenets. – K., 1989. – 42 s.
19. *Romanova E. S.* Hrafycheskye metody v psykhologhycheskoi dyagnostyke. / E. S. Romanova, O. F. Potemkina. – M.: Dydakt, 1992. – 256 s.
20. *Tkachenko O. M.* Pryntsyipy i katehoriï psykhologhiï : monohrafiia / O. M. Tkachenko. – K. : Vyshcha shkola, 1978. – 193 s.
21. *Frank L.* Proektyvnye metody yzuchenyia lychnosty / L. Frank // Proektyvnaia psykhologhiia. – 2000. – S. 68-83.
22. *Valentyna V.* Balakhtar Influence of information and communicative technologies for forming professional personal competence of social work specialist // Information Technologies and Learning Tools, 2018, Том 66, №4 [Електронний ресурс]. – Доступно: http://apps.webofknowledge.com/full_record.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&qid=1&SID=C1aJcyfs9TvEkipizU5N&page=1&doc=1

Balakhtar Valentyna

PhD (Pedagogical Sciences), Associate Professor, Department of Pedagogy and Social Work of the Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi (Ukraine)

METHODOLOGY OF CONSIDERING THE FORMATION OF THE FAVORITNESS FACILITIES OF SOCIAL RESPONSIBILITY

ABSTRACT

Nowadays, a special attention is needed to determine the tendencies for the formation of a specialist's personality, the search and expediency of outlining the methodological foundations of the empirical study of the personal-professional formation of a Social Work specialist. The formation of a personality of a Social Work specialist is defined as an individual-specific permanent, holistic process of deployment of interconnected and interacting with each other and the world of potentials (personal potential) in the process of realization of socially directed and legally established professional activity, which involves the acquisition of professionalism, the continuous enrichment of the personality of a specialist and professions, filling them with new content, due to the needs for self-determination, life-design, self-regulation, self-development, self-assertion and self-realization in professional activities.

The fundamental difficulty in finding a "correct" solution to a problem requires the use of knowledge not only within the framework of one paradigm system, but also accumulated in various, including alternative systems.

In this regard, it is worth to assume that

the methodological provisions of different approaches should be applied in an integrated form to justify the laws of personal-professional formation of a specialist with certain limitations and additional explanations. The basis for such an integrated approach, in our opinion, can be considered basic methodological positions of personal-activity, subjective, genetic-modeling, axiological and reflexive approaches.

The development of the methodology for diagnosing the formation of the personality of a Social Work specialist relies on a conscious active learning by the social workers of their own inner world and the socio-psychological specifics of Social Work, which are directly related to the effective implementation of the multifunctionality of professional activity. The search and isolation of specific forms and methods of research are based on the basic psycho-diagnostic approaches: subjective, objective and projective, which provide a comprehensive diagnosis of the personality development of a Social Work specialist.

Key words: Social Work specialist, professional formation, method of diagnostics of personality development of a Social Work specialist.

Балахтар Валентина Визиторовна

Кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики и социальной работы Черновицкого университета имени Ю. Федьковича, г. Черновцы (Украина)

МЕТОДИКА ИССЛЕДОВАНИЯ СТАНОВЛЕНИЯ ЛИЧНОСТИ СПЕЦИАЛИСТА ПО СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЕ

Аннотация. В статье освещена проблема разработки методики исследования становления личности специалиста по социальной работе в условиях общественно-экономических трансформаций современности. Определены методический инструментальный исследования становления личности специалиста в области социальной работы.

Разработана методика диагностики становления личности специалиста по социальной работе и обоснованы возможности ее использования в процессе профессиональной подготовки и последипломного образования в сфере социальной работы.

Ключевые слова: специалист по социальной работе, профессиональное становление, методика диагностики становления личности специалиста по социальной работе.

Дата отримання статті: 14.10.2018

Дата рекомендації до друку: 15.11.2018

Дата оприлюднення: 27.12.2018

©Балахтар В. В.